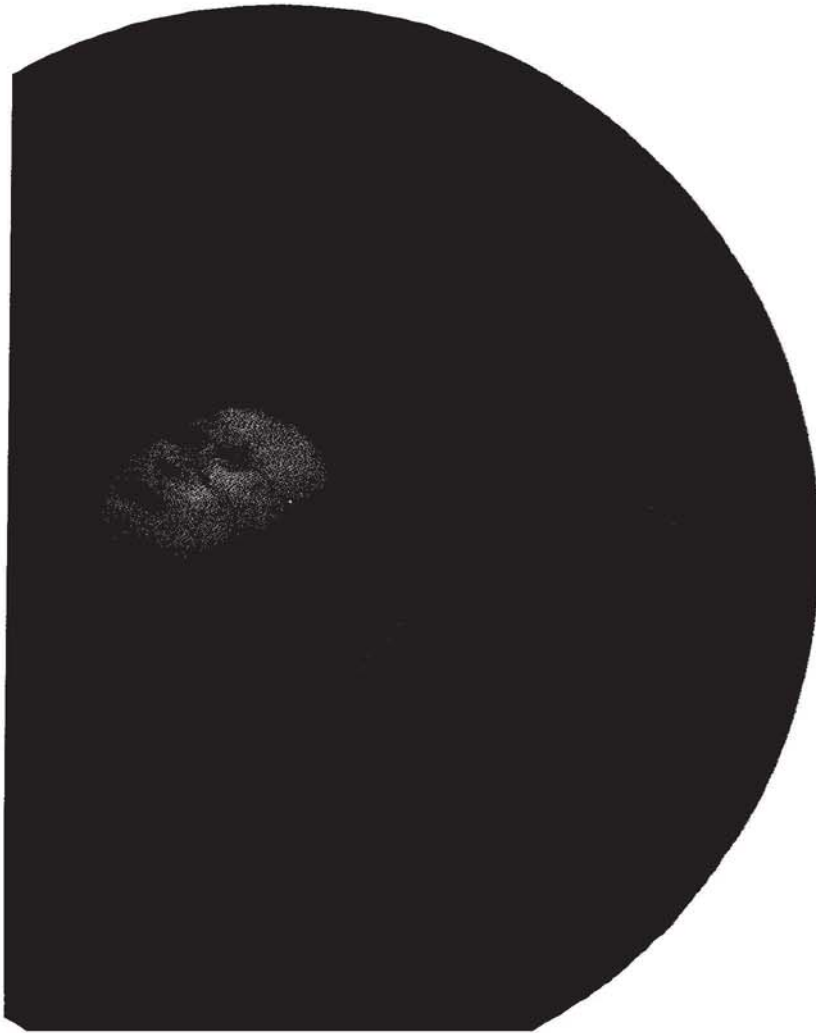

dindarlaşma müslümanlaşma bağlamında kavramsal bir tartiřma

DURSUN ÇİÇEK

Araştırmacı-Yazar

Modernliğin İslam dünyasına yayılması ve egemen olmasıyla birlikte, din dilimizde ve kavram dünyamızda temelli değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerle birlikte, anlama ve algılama biçimimizle beraber, temel metinleri yorumlama şeklimiz de köklü olarak değişmiştir. İstilahlarının içini biçimsel olarak değiştirmese de içeriklerini modern anlamlar ve değerlerle dolduran insanlarımız, kendileri gibi düşündüklerini ve yaşadıklarını iddia ederken aslında modernleştiklerinin veya en azından kendilerinin belirlemediği bir kültürün etki alanına girdiklerinin farkında olamamışlardır. Kur'an ve Sünnetin, vahiy ve nübüvvetin kavramsal anlamda dilin belirlenmesi ve tanımlanması üzerindeki etkisini bilmemek, onları anlamak konusunda da temel sıkıntılar ortaya çıkaracaktır. Belki de modernleşme sürecinde en çok yaşadığımız sıkıntı budur. Hayatına müdahale etmekten, hayatını sorgulamaktan kaçınan insanların Kur'an ve Sünnete müdahale etmedeki kolaylıklarını da burada aramakta fayda var.

Dindar kavramı Kur'an ve Sünnet çerçevesinde üzerinde durulması gereken bir kavramdır. Din dilimizin Selçuklu ve Osmanlı sürecinde daha çok Farsça kelimelerden oluşarak, asıl/temel ıstılahlarla araya set koyması belki de bugün yaşadığımız sıkıntıların en önemlilerindendir. Çünkü ara kavram olarak üretilenler en kolay değişenlerdir. Nitekim ibadet ve din dilinin millileştirilmesi bağlamında tarih boyunca yapılan tartışmalar sonucunda ortaya hep böylesine çelişik durumlar çıkmıştır. Bilhassa dindar ve din kavramı çerçevesinde 1980 sonrasında bu ülkede yapılan tartışmalar ise bunun en tipik örneklerinden biridir. Bugün İslam, şeriat, din, dindar, Müslüman, İslamcı, mümin, dindarlaşma, Müslümanlaşma gibi kavramsallaştırmalarımızın çoğu Kitap ve Sünnet ile değil, yaşadığımız tarihî şartların ve sosyolojik süreçlerin belirleyiciliği ile doldurulmuş ve tanımlanmıştır. Söz konusu kavramlardaki anlamlar, kelimeler bize ait olsa da bizimle ilgili değildir.

Bilhassa 1980 sonrası süreçte Dindarlaşma ile Müslümanlaşma'nın birbirinden nasıl ayrıştığı, hatta ıstılahî ve itikadî olarak birbirine ne kadar zıt olduğu kitabî çapta araştırılması gereken önemli bir sorundur. Son dönemde popüler olarak ortaya çıkarılan "Allahsız Müslümanlık" ve benzeri çalışmalar kastettiğimiz ile yakınlık arzetsen de daha başka ve önemli bir şeyden söz ettiğimizi belirtelim. (1997 yılında bitirdiğim ancak tarihsel süreçlerden dolayı yayımlanmasını engellediğim 1980 sonrası Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Dindarlaşma Olgusu – Yeni İslamcılar Örneği isimli çalışmamı yayınlamayı düşünüyorum)

Genel anlamda modernleşme ile ilişkimizde özel anlamda ise 1980 sonrasında daha da karmaşık hale gelen değişen dindar tipimizde ve anlayışımızda ıstılahlarımızla ilgili değişikliklerin belirleyici olduğunu düşünüyorum. Yaşadığımız sosyal ve tarihî süreç mi kavramlarımızı belirlemekte, yoksa kavramlarımız mı yaşadığımız sosyal ve tarihî süreci belirlemekte, bu konuda ciddi tartışmaların yapılmasının ipuçları vereceğini düşünüyorum. Medeniyeti olamayanın din dili olamayacağına göre neyi kastettiğimiz aşağıda biraz daha iyi anlaşılacaktır.

Belirttiğimiz gibi din ve İslam, dindarlaşma ile Müslümanlaşma, iman ve inanç, ed-din ile din bilhassa yaşadığımız tarihî ve sosyal süreçlerde aynı ve özdeş kavramlar olarak anlaşılabilir, algılanamaz ve yorumlanamaz. Bilindiği gibi din daha genel, İslam ise daha özel bir kavramdır ve içeriğe sahiptir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de din kelimesi yüzelli civarında kullanılmışken, İslam kelimesi ondan daha az kullanılmıştır. Kuran'da ki kullanımı yoruma gerek olmayacak kadar açıktır. Ancak biz biliyoruz ki

Yaşadığımız sosyal ve tarihî süreç mi kavramlarımızı belirlemekte, yoksa kavramlarımız mı yaşadığımız sosyal ve tarihî süreci belirlemekte, bu konuda ciddi tartışmaların yapılmasının ipuçları vereceğini düşünüyorum. Medeniyeti olamayanın din dili olamayacağına göre neyi kastettiğimiz aşağıda biraz daha iyi anlaşılacaktır.

tarihin belli dönemlerinde hatta daha düne kadar din ve İslam kavramları özdeş olarak kullanılıyordu ki bu kullanım biçimi yanlış değildi. Belki o dönemlerde özdeş olarak kullanılan bu kavramları ayırabilecek, ayırmaya yetecek bir dinsel oluşum ya da sosyal olgu ve olay yoktu. Hatta insanlarımız din kavramını kullanırken, bunun ed-din olan İslam olduğunu biliyorlardı. Ancak her şeyin değiştiği ve ayrıştığı günümüzde olgusal olan bu ayrışmayla birlikte kavramsal ayrışmayı da yapmak zorundayız. Aksi durumda bir kargaşadan kurtulamayacağımız açıktır. Yine düne kadar (ki hâlâ lise kitaplarımızda böyledir) İslam'ı mana bakımından ve tarihsel anlamda özelleştirerek Peygamberimize atfeden ve diğer Peygamberleri bundan soyutlayan anlayış, bugün dinler arası diyalog veya İbrahimî dinler gibi kullanımları çok rahat ve pervasız biçimde yapabilmektedir.

Allahu Teala Kur'an'da pek çok yerde "Allah'ın dini"nden,¹ Allah'ın dininden başka bir din arzu edenlerden², İbrahim'in dininden³ bahseder. Kitap ehlini dinlerinde taşkınlık etmemesi için uyarır.⁴ Putpe-restlerin de bir dininin olduğunu belirtir.⁵ Kur'an'daki din kavramının geçtiği ayetler dikkatle

incelenirse ‘dinsizlik’ diye bir olgunun olması söz konusu değildir. Herkes bir din sahibidir ve bir din üzerindedir. Dolayısıyla Kur’an’a göre, kişinin uymak, itaat etmek suretiyle dayandığı otorite onun dinini belirlemektedir. Eğer bu otorite vahiyse, o kişi Allah’ın dini (İslam) üzerindedir. Bu otorite dünyevî bir güç veya insansa, o zaman o gücün ve insanın dini üzerindedir. Yine kişinin dayandığı otorite ruhban sınıfının veya herhangi bir din adamının otoritesi ise kişi onların dini üzerindedir.⁶ Nitekim Kur’an müşriklerin en önemli sembolü olan putperestleri tanımlarken bile ‘dinsiz’ olarak tanımlamaz. Onların dininden söz eder. Daha doğrusu onların da bir dinlerinin olduğunu belirterek tanımlamada bulunur. Nitekim müşrikler de kendilerinin bir dine sahip olduklarını belirtiyorlardı. Bu hususla ilgili bir ayeti ve ayetin nüzul sebebini vermek istiyoruz. Nisa suresi 51. ayette şöyle buyrulur: “Kendilerine kitaptan nasip verilenleri görmedin mi; putlara ve batıl(tanrılara, tağut)a iman ediyorlar, sonra da kafirler için; “Bunlar Allah’a iman edenlerden daha doğru yoldadır.” diyorlar.” Nüzul sebebi ile ilgili bilgiyi Elmalılı’dan naklediyoruz: “Rivayet ediliyor ki, yahudilerin reislerinden Huyeyy b. Ahtab ile Ka’b b. Eşref yanlarına yahudilerden yetmiş suvari olarak Mekke’ye gitmişler ve Kureyş ile bir anlaş-

Herkes bir din sahibidir ve bir din üzerindedir. Dolayısıyla Kur’an’a göre, kişinin uymak, itaat etmek suretiyle dayandığı otorite onun dinini belirlemektedir. Eğer bu otorite vahiyse, o kişi Allah’ın dini (İslam) üzerindedir.

ma ve sözleşme yaparak Hz. Peygamber ile olan anlaşmalarını bozmak istemişlerdi. Onlar da ‘Siz kitap ehliindsiniz, Muhammed’e bizden daha yakınsınız. Bundan dolayı biz size güvenmiyoruz. Bizim putlarımıza secde ediniz de gönlümüz rahat olsun’ diye bir teklifte bulunmuşlardı. Yahudiler de derhal kabul edip putlara secde ettiler. Sonra Ebu Süfyan Ka’b’a hitap ederek, ‘Sen kitap okuyan alim bir adamsın, biz ise okuma yazma bilmiyoruz; bundan dolayı bizim mi yoksa Muhammedin mi, hangimi-

zin dini doğrudur’ diye sormuş, Ka’b da ‘Muhammed ne diyor’ demiş. Ebu Süfyan ‘Yalnız Allah’a ibadet etmeyi emrediyor ve Allah’a şirk koştuktan nehyediyor’ cevabını vermiş, ‘sizin dininiz nedir’ deyince de ‘Biz Beytullahın görevlileriyiz, hacılara su veririz, misafirlere yemek yediririz, esirleri kurtarız, şunu yaparız, bunu yaparız’ diye anlatmış, bunun üzerine Ka’b, ‘sizin dininiz daha doğrudur’ demiş ve putperestleri iman ehliinden üstün saymıştı.⁷

Dipnotlarda verdiğimiz Mü’min suresi 26. ayet ise söylemeye çalıştığımız hususu daha net olarak ortaya koymaktadır. Ayette Firavun Hz. Musa’nın öldürülmesi gerektiğini, eğer öldürülmezse yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağını, hatta Musa’nın kendi dinlerini değiştireceğini belirtiyor, daha açıkçası Allah’ın dinini getiren Hz. Musa, Firavun tarafından toplumun dinini değiştirmekle ve bozgunculuk yapmakla nitelendiriliyor. Bir bakıma toplumu Allah’ın dinine döndürmek için gelen Peygamberler bile ‘dini bozmakla’ suçlanabiliyor.

İslam kavramının geçtiği ayetlerde ise Allahu Teala bu kavramı daha özel anlamda kullanmaktadır. Nitekim Ali İmran suresinde “Hak din (ed-din) Allah indinde İslamdır...”⁸ buyrulmaktadır. Bir sonraki ayette ise “Seninle mücadele edenlere şöyle de: Ben bana tabi olanlarla birlikte kendimi Allah’a teslim etmişimdir, kendilerine kitap verilenlerle ümmilere de ki, siz de İslamı kabul ettiniz mi?...” ibaresi geçmektedir. Özellikle aynı surenin 85. ayeti kastımızın daha iyi anlaşılması bakımından çok önemlidir. Allah Teala bu ayette “Kim İslam’dan başka bir din ararsa ondan bu din asla kabul olunmaz ve o ahirette de en büyük zarara uğrayanlardandır.”⁹ buyuruyor. Çoğu alimler tarafından Kur’an’ın son ayeti olarak belirtilen Maide suresi üçüncü ayette ise Allah şöyle buyurmaktadır: “... Bugün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak İslamı seçtim...”

Elmalılı, Ali İmran suresinin 19. ayetinin tefsirinde şunları söyler: “Allah katında din, halis din olan Allah’a teslimiyettir. Allah’tan başka ilah ve ilahlar tanıyan veya gerçeği bildiği halde, dine bağlanmayı gerçekten başka bir şey sanan, din ile ilim, Hak Tea-

la ile en yüce hayır arasında didişme var zanneyleyen veyahut hayırla şer çatışmasının çözümüne Allah Teala'nın hakim olmadığını, O'nun hükmünün dışında herhangi bir şey kalabileceğini farzedene, velhasıl Hakk'tan gelmeyen ve Hakk'ın ayetlerinden çıkarılmayan dinlerin, bağlılıkların ve dindarlıkların hiçbirini insanlara selamet ve saadet bahşedecek hak din değildir."¹⁰ Seyyid Kutup ise söz konusu ayetle ilgili olarak yaptığı açıklamalarda tek otorite ve tek uluhiyyet üzerinde durur. Ona göre İslam uluhiyet ve otorite birliğinin kabul edilmesi birleşimdir. Burada belirtilen İslam itaat ve bağlılıkla gerçekleşen, kulların aralarında Allah'ın kitabını hakem tayin etmekle, otorite olarak benimsemekle gerçekleşen İslam'dır.¹¹ En'am suresi 125. ayette ise "Allah kime doğru yolu gösterir, imana muvaffak ederse onun göğsünü İslam için açar..." buyrulur. Yine Zümer suresi 22. ayette de "Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa o, Rabbi katından bir nur üzere olmaz mı?... " buyrulur.

Dolayısıyla bütün bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere Din ve İslam kavramları özdeş ve eşanamlı değildir. Böyle olunca asıl üzerinde durmak istediğimiz dindarlık ve Müslümanlık, dindarlaşıma ve Müslümanlaşma gibi kavramların da aynı ve özdeş olmadığıdır. Dindar, dindarlık veya dindarlaşıma yine genel anlamdaki terimlerdir. Bu kavramlar bir Hıristiyanı da, bir Budisti de, bir Şintoisti de, hatta insanlık dinine bağlı bir pozitivist, bir putperesti, bir materyalist ve marksisti de kapsar. Diğer deyimle pozitivist bir kimse dindar olabileceği gibi (bu hususta Pozitivizmin kurucusu olarak kabul edilen Comte'un hayatı örnek olarak değerlendirilebilir), bir şintoist de dindar olabilir, dindarlaşabilir. Hatta dinlerden etkilenerek ortaya çıkan mistik ve metafizik temayüller ve akımların 'bağlıları' için de bu tanımlama geçerlidir. Halbuki Müslüman, Müslümanlaşma daha özeldir, daha hususidir. Müslüman da bir dine sahiptir ve o da Müslüman olma itibarıyla dindardır, ancak onun belirleyici özelliği Müslüman olması, İslam'ın ilkelerini benimsemesidir. Onun dindarlığı birincil ve belirleyici unsur değildir. Dindarlığını belirleyen onun içeriğini dolduran İslamlığı ve Müslümanlığıdır. Dolayısıyla onun Müslümanlaşması da dindarlaşıma kavramıyla öz-

deş ve eşanamlı değildir, dindarlaşımadan daha farklı özellikleri söz konusudur. Dindarlıkta kişi olarak insanın kendi belirleyiciliği söz konusu iken, Müslümanlıkta tamamen belirleyici olan dinin şari'idir. Yani kişinin kendisine teklif edileni kendi iradesiyle özgür olarak kabul edip etmemesinin dışında herhangi bir belirleyiciliği söz konusu değildir. Önemli olan kişinin kendisini bir din mensubu, din sahibi veya dindar olarak tanımlaması değildir, neye göre, nasıl ve niçin tanımladığı önemli ve belirleyici unsurdur. Nitekim bu bağlamda müşrik de mümin de dindardır. Ancak hem itikadî olarak hem de içtimaî olarak birbirlerine zıttır.

Özellikle modern ve modernliğin belirleyiciliğinde kalan toplumlarda, bir boyutta dindar olabilen bir insanın zorunlu olarak diğer boyutlarda dindar olması gerekmez. Nitekim İslam, şeriat gibi kavramlara şiddetle karşı çıkan ve bunları adeta irtica(!) ile özdeşleştiren insanların tutumlarına dikkat edilirse, dindar veya dinî eğilimleri olan insana karşı değildir.

Zaten içtimaî anlamda da bir kimsenin dindarlığını değerlendirebilmek için onun çeşitli tezahürlerini göz önüne alarak bir sonuca ulaşılabilir. Bu anlamda dinî tecrübe boyutu, ibadet, inanç, bilgi ve dinî kanaatlerin etkileme boyutu bireylerin ve toplumların dindarlıklarını 'ölçme'de temel boyutlar olarak kabul edilebilir.¹² Ancak bu beş boyutun bir kimse de aynı anda ne ölçüde veya kaçının bulunduğu; en azından birinin bulunması durumunda bile o kimsenin dindar sayılıp sayılmayacağı hususunda bir ittifakın olabilmesi de mümkün değildir. Bir kimse söz konusu beş boyuttan ibadet boyutunu mükemmel bir şekilde yerine getirirken, bilgi boyutu veya inanç boyutu hususunda duyarsız olabilir. Ancak bize göre özellikle modern ve modernliğin belirleyiciliğinde kalan toplumlarda, bir boyutta dindar olabilen bir insanın zorunlu olarak diğer boyutlarda dindar olması gerekmez. Nitekim İslam, şeriat gibi kavramlara şiddetle karşı çıkan ve bunları adeta irtica(!) ile özdeşleştiren insanların tutumlarına dikkat edilirse, dindar veya dinî eğilimleri olan insana

karşı değildir. Hatta onlara göre bu beş boyuttan birinde az çok bir şeyler yapan insan dindar, müte-deyyin olarak nitelenir. Bunu pek çok yerde açık açık ifade etmektedirler. Onların karşı olduğu Allah'ın indirdiği hükümlere göre yaşamak isteyen insan ve insanlardır. Bir başka deyimle dindar insan, Allah'ı da Kitabı da kutsalı da kendisi tanımlayan, kuralını kendi imkan ve kabiliyetleri ile belirleyen, otorite ve belirleyici olarak kendinden ve kabiliyetlerinden başkasını kabul etmeyendir; Müslüman ise sadece Allah'a inandım demekle kalmayan, bu inandım demenin tabii içeriği olarak, inandığı varlığın tekliflerini, emirlerini ayırım yapmadan küll olarak olduğu gibi benimseyen, kabul eden, özümseyendir. Çünkü İslam'a göre Müslüman veya mümin

İslamcı Rönesans" sonrası modern ve postmodern oluşumların da etkisiyle sekülerleşmiş kavramlardır.

sadece inandım demekle Müslüman olamaz ve kurtuluşa eremez. Dindarın dindarlığı, inanma biçimi belirgin olarak kültürel, psikolojik veya sosyolojik zemine dayanır. Müslüman veya mümininki ise temel olarak kendini, nefsinin, dünyasını aşan bir temele dayanır, diğer temeller bu "aşkın" temelin belirleyiciliği altındadır. O teklifi kabul ettikten sonra hikmetini arar; ki bunun rasyonelleştirme ile ilgisi yoktur. Bir bakıma dindar, din, dindarlaşma, "İslamcı Rönesans" sonrası modern ve postmodern oluşumların da etkisiyle sekülerleşmiş kavramlardır. Yani içeriği sekülerdir, seküler çağrışımlar yapmaktadırlar. Dolayısıyla dindarın, İslamcının eşya ve hadiseleri değerlendirirken dünyevî boyuttan sıyrılıp aşkın bir temelde olayları değerlendirebilmesi, olaylara bakabilmesi mümkün değildir. Hasılı biz dindarlaşmayı Kur'an'ın tanımlaması ile bir 'ehli kitaplaşma' olarak değerlendiriyoruz. Dindar insan ise Allah'ın kendisine gönderdiği kitaba müdahale ederek, onu kendi heva ve hevesi doğrultusunda yorumlayan, anlayan insandır.

Konuyu bir başka boyuttan değerlendirecek olursak aradaki fark daha da belirginleşecektir. Bugün dine

muhatap olan insanların, dine karşı tutumlarını iki biçimde değerlendirebiliriz. Birincisi dine mümin olarak muhatap olmak, ikincisi ise dine kültürel anlamda muhatap olmaktır. İslam noktayı nazarından konuyu hususileştirecek olursak; bugün İslam dünyasında yaşayan insanların İslam'a karşı olan tavırlarını, yönelmelerini de bu iki biçimde değerlendirebiliriz. İslam'ı mümin olarak yaşayan bir kimse müslümandır, mümindir. Ancak İslam'ı kültür olarak yaşayan, onu kültür olarak muhatap kabul eden bir kimse müslüman olmak zorunda değildir. Ancak bu tür kimselerde özel/bireysel dindarlık tavrı görülebilir. İslam mümin olmayan bir kimsenin de yaşamının, kültürünün önemli bir parçası olabilir. Bize göre İslam'ı mümin olarak yaşamakla, İslam'ı kültür olarak algılamak ve yaşamak arasında çok büyük farklılık söz konusudur. Bugün İslam'ı bir kültür olarak algılayan insanların çoğalmasında İslami canlanma olarak kabul edildiğinden ki bunca çelişkiler ve paradokslar anlaşılabilir. ¹³ Dolayısıyla İslam'ın tarihselleştirilmeye çalışıldığı bir süreçte "İbrahim'in dini"ni kendi içtimai çıkarları için dönüştüren ve indirgeyenin din anlayışı ve dindarlık biçimi ile Allah'ın dinini kıyamete kadar hakim kılmaya çalışan Peygamberlerin tebliğini ayırtırmadan üzerinde uzlaşabileceğimiz bir ıstılah olması mümkün değildir. ■

dipnotlar

¹ Enfal 39, Bakara 193.

² Ali İmran 85.

³ Ali İmran 95.

⁴ Nisa 171.

⁵ Enam 137. Ayrıca şu ayetlere bakınız:

"De ki: Beni Rabbim şeksiz dosdoğru bir yola hidayet buyurdu, doğru payidar bir dine, başka dinlerden sıyrılıp sadece hakka müteveccih hanif olan İbrahim'in milletine (dini-ne) ki o hiç bir zaman müşriklerden olmadı." Enam 161.

"Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: Ey Şuayib kesinlikle seni ve seninle beraber inananları memleketimizden çıkaracağız, yahut dinimize döneceksiniz. (Şuayib) dedi ki: İstemekde mi (bizi yurdumuzdan çıkaracaksınız)?" Araf 88.

"Böylece, putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helake sürüklemek, dinlerini karmakarışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir. Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Sen onları ve iftiralarnı bir tarafa bırak." Enam 137.

“Şüphesiz bunların (Amalika kavminin) içinde buldukları din yıkılmıştır ve yapmakta oldukları batıldır.” Araf 139.

“O kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde ne Allah’a, ne ahiret gününe inanmayan Allah’ın ve Rasulünün haram ettiğini haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyen kimselere, küçülmüş oldukları halde elden cizye verecekleri hale kadar harbedin.” Tevbe 29.

“O Allah’tır ki O Rasulünü hidayet kanunu Kur’an ve hak dini ile bütün dinlerin üzerine geçirmek için gönderdi, müşrikler isterlerse hoşlanmasınlar.” Tevbe 33.

“Ve yüzünü muvahhit olarak hak-tevhid dinine döndür, sakin müşriklerden olma” Yunus 105.

“(Yusuf) dedi ki: Size merzuk olacağınız bir taam gelecek; herhalde o gelmezden evvel ben size bunun tabirini haber vermiş bulunurum. Bu bana Rabbimin talim buyurduklarındandır; çünkü ben, Allah’a inanmayan ve hep ahireti inkar edenlerden ibaret bulunan bir kavmin dinini (milletini) bıraktım.” Yusuf 37.

“Yusuf kardeşinin yükünden önce onlarınkini aramaya başladı; sonra kardeşinin yükünden su kabını çıkardı. İşte biz Yusuf’a böyle bir plan kullanmasını vahyettik. Çünkü hükümdarın dinine göre kardeşini alıkoyamazdı, meğer ki Allah dileye. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Her ilim sahibinden üstün bir bilen bulunur.” Yusuf 76.

“Ki onlardan dinlerini parçalayanlar ve kendileri de bölük bölük olanlar vardır. Bunlardan her fırka kendi yanındakiyle böbürlenmektedir.” Rum 32.

“Dikkat et halis din Allah’ındır. Onu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler, “onlara bizi Allah’a yaklaştırınlar diye kulluk ediyoruz” derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Allah şüphesiz yalancı ve inkarcı kimseyi yola iletmez.” Zümer 3.

“De ki: Ben dinimde ihlas ile ancak Allah’a ibadet ederim.” Zümer 14.

“Hayır (sadece) şöyle dediler: Bizler atalarımızı bir ümmet (din) üzerinde bulduk, biz de onların izlerince giderek murada ereriz. Yine böyle senden evvel hangi memlekette bir uyarıcı gönderdikse onun müreffeh takımı demişti ki; bizler atalarımızı bir ümmet (din) üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız. Ya dedi, size atalarınızı üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirdimsede mi? Ha dediler, biz o sizin gönderildiğiniz şeylere inanmıyoruz.” Zuhuruf 22, 23, 24.

“O odur ki Rasulünü hidayet rehberi ve hak diniyle gönderdi, onu her dinin üstüne çıkarmak için! Şahid olarak da Allah yeter.” Fetih 28.

“O Allah’tır ki Rasulünü hidayet kanunu ve hak dini ile gönderdi, onu her dinin üstüne çıkarmak için; isterse müşrikler hoşlanmasınlar.” Saf 9.

“O halde sizin dininiz size, benim dinim bana.” Kafirun 6.

“Firavun: “Beni bırakın da Musa’yı öldüreyim, o, Rabbine yalvaradursun. Onun, sizin dininizi değiştireceğinden veya yeryüzünde bozgun çıkaracağından korkuyorum” dedi.” Mümin 26.

⁶ Mevdudi, Kur’ana Göre Dört Terim, s. 118.

⁷ Elmalılı, Hak Dini Kur’an Dili, C. 3, s. 7.

⁸ Ali İmran 19.

⁹ Ali İmran 85.

¹⁰ Elmalılı, Kur’an Dili, C. 2, s. 331.

¹¹ Seyyid Kutup, Fizilal, C. 2, s. 56, 57.

¹² Charles Y. Glock, ‘Dindarlığın Boyutları Üzerine’, Din sosyolojisi içinde, s. 254. Stirling, 1958 yılında Türkiye ile ilgili olarak yaptığı bir çalışmada, devlet baskısının yumuşamasıyla birlikte dini cerayanlarda bir artışın olduğunu belirtir. Stirling’e göre sözkonusu yumuşamayla birlikte İslami yaşama biçiminde bir artış sözkonusu değildir; bunun yerine daha az Allah inanışına yer veren bir dünya görüşüne doğru fikirler bir eğilim gözlenmektedir. Nakleden: Şaban Sitembölükbaşı, Türkiyede İslamın Yeniden İnkışafı 1950-1960, s. 2.

¹³ Mesela son zamanların popüler yazarlarından biri olan Ahmet İnam’ın şu sözleri ilginçtir: “İslam benim kültürümün çok önemli bir parçasıdır. Ben İslami bir mümin olarak yaşamıyorum.” İslami Değerlerin Geleceği, s. 99. “Benim hayatımın içerisinde de İslamiyet vardır. Ben de konuşurken veya insanlara olan bakışımında, bir çok İslami değeri kullandığımı düşünüyorum. Benden uzak değildir, ben kültürümü inkar edemem, ben bu kültürde varım ve bir felsefeci olarak, görevim de bu kültürü yorumlamaktır. Diniyle, diliyle, bütün insayla, geçmişiyile... Dolayısıyla bizlerin de, bu kültür yorumunda, değerlerin oluşumunda sözü olacaktır.” s. 139